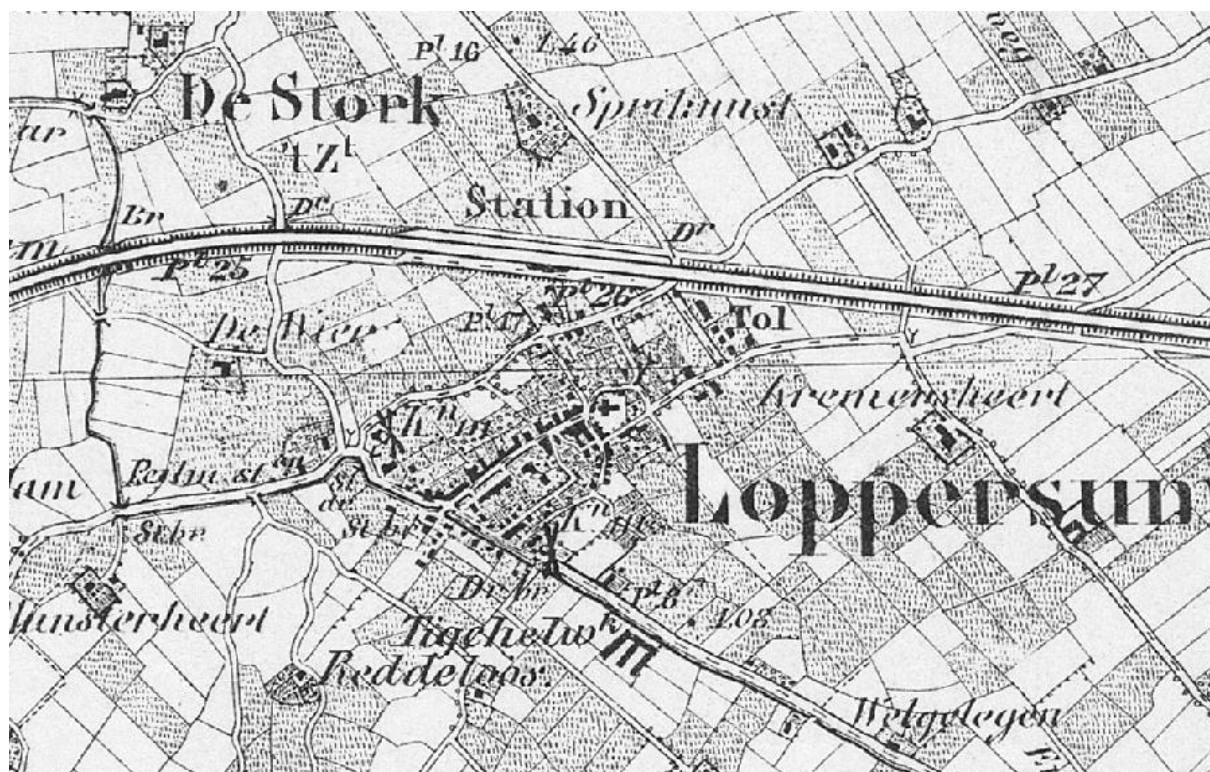

Sjuxumerweg 54 te Loppersum (gemeente Loppersum)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie: Groningen

gemeente: Loppersum

plaats: Loppersum

toponiem: Sjuxumerweg 54

bevoegd gezag: gemeente Loppersum

opdrachtgever: Werkorganisatie DEAL-gemeenten

coördinaten: 244.757/594.891

kaartblad: 7E

onderzoeksmeldingsnummer: 3988890100

beheer documentatie: Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Loppersum en E-depot

uitvoerder: Libau

auteur: B. Danhof

autorisatie: M. de Jong

rapport: 16-31

telefoon: 050-3126545

e-mail: archeologie@libau.nl

Sjuxumerweg 54 te Loppersum (gemeente Loppersum)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de Werkorganisatie DEAL-gemeenten, vertegenwoordigd door de heer S. Brontsema, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Sjuxumerweg 54 te Loppersum (zie figuur 1). Het planvoornemen behelst de vervangende nieuwbouw van een woonhuis. De werkzaamheden vinden plaats in verband met schade aan het woonhuis van een kop-hals-romp boerderij, ontstaan ten gevolge van de aardgaswinning. Voor de sloop en nieuwbouw zullen graafwerkzaamheden plaatsvinden die ten minste 80 cm beneden het maaiveld zullen reiken. Het nieuw te bouwen voorhuis zal, ten opzichte van de huidige situatie, ongeveer 2 meter naar het oosten opschuiven. Het gebied waar de ingrepen gaan plaatsvinden, wordt in dit bureauonderzoek verder aangeduid als plangebied.

Figuur 1: De ligging van het plangebied Sjuxumerweg 54 te Loppersum is globaal aangegeven met een rode cirkel (OpenTopo). In de inzet is een recente luchtfoto van het plangebied weergegeven waarop het plangebied is aangegeven met een rood kader.

Landschappelijke en aardkundige informatie

Het plangebied ligt op een grotendeels afgegraven wierde, net ten westen van Loppersum. Loppersum ligt in het voormalige kwelderlandschap van de streek Fivelingo, zo genoemd naar de rivier de Fivel die ten westen van Loppersum stroomde. Op de kwelders, en dan met name op de hogere delen ervan, ontstonden nederzettingen. Vanaf de midden ijzertijd werd het vanwege de zeespiegelstijging nodig deze op te hogen tot wierden. Ook Loppersum is in oorsprong een wierdedorp. Sinds de aanleg van dijken, wat vanaf de late middeleeuwen plaatsvond, was het niet meer noodzakelijk op wierden te wonen. Grotere kernen breidden zich vanaf die tijd uit tot buiten de wierde en op de voormalige kwelders werden nieuwe boerderijen op onverhoogde erven gesticht.

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is te zien dat het plangebied op een grotendeels afgegraven wierde ligt. De wierde is aangelegd op een kwelderflank (code Mv8; zie bijlage:

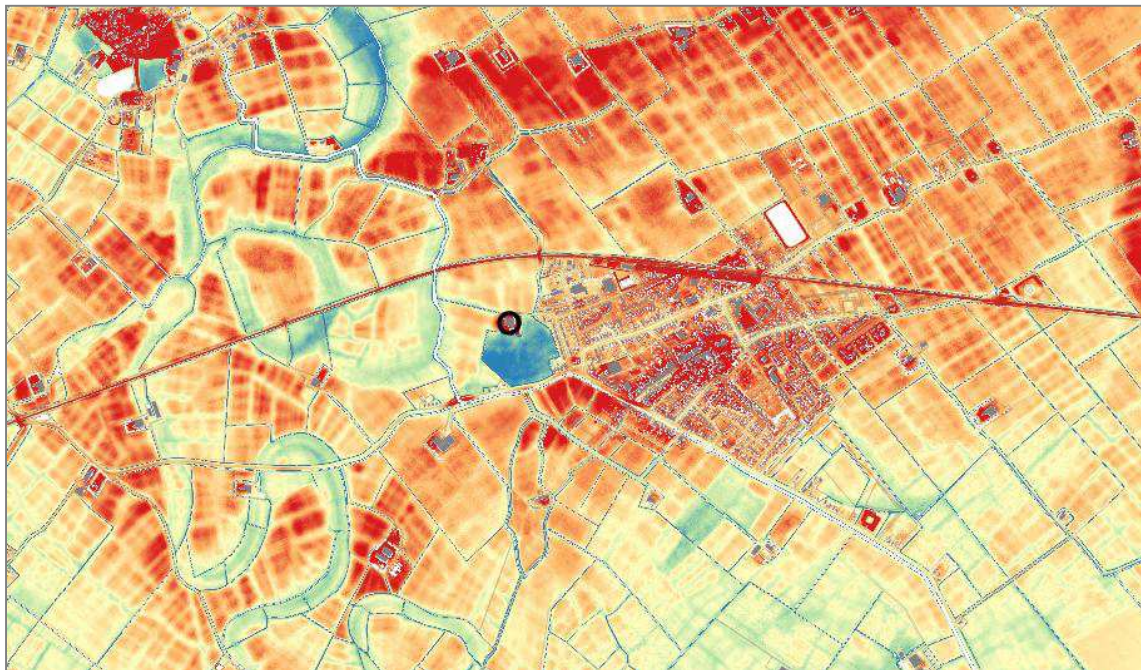

Fysisch geografische kaart). Omdat de wierde Loppersum volledig bebouwd was, is deze in de late 19de en vroege 20ste eeuw niet ten prooi gevallen aan de commerciële afgravingen voor het winnen van vruchtbare wierdegrond, zoals wel het geval was bij de wierde waarop het plangebied ligt. Op de fysisch geografische kaart is te zien dat slechts een klein deel van deze wierde bewaard is gebleven. Ten westen van Loppersum zijn de oude dichtgeslibde meandergeulen (code MI3) van de Fivel aangegeven. Aan de noordzijde werd Loppersum van de zee afgeschermd door een grote kwelderwal (code Mw1).

Op de bodemkaart is het plangebied gekarteerd als wierde (code Jf TERP; zie bijlage *Bodemkaart*). Gelet op de omgeving ligt de wierde op kalkarme poldervaaggronden bestaande uit lichte zavel (code Mn15C).

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is het plangebied door de hoge ligging herkenbaar als wierderestant (zie figuur 2 en bijlage *AHN2-kaart*). Direct ten zuiden van het plangebied valt het afgegraven deel van de wierde op door de beduidend lagere ligging ervan. De kwelderwallen ten noorden en noordoosten van het plangebied zijn goed herkenbaar op de hoogtekaart, evenals het kronkelende verloop van de oude meanders van de rivier de Fivel ten westen van het plangebied.

Figuur 2: Hoogteverschillen in en rondom het plangebied (www.ahn.nl). De rode, oranje en gele tinten op de kaart geven de relatief hoge delen van het landschap aan; de groene en blauwe tinten de relatief lage delen. De ligging van het plangebied Sjuxumerweg 54 te Loppersum is globaal aangegeven met een zwarte cirkel.

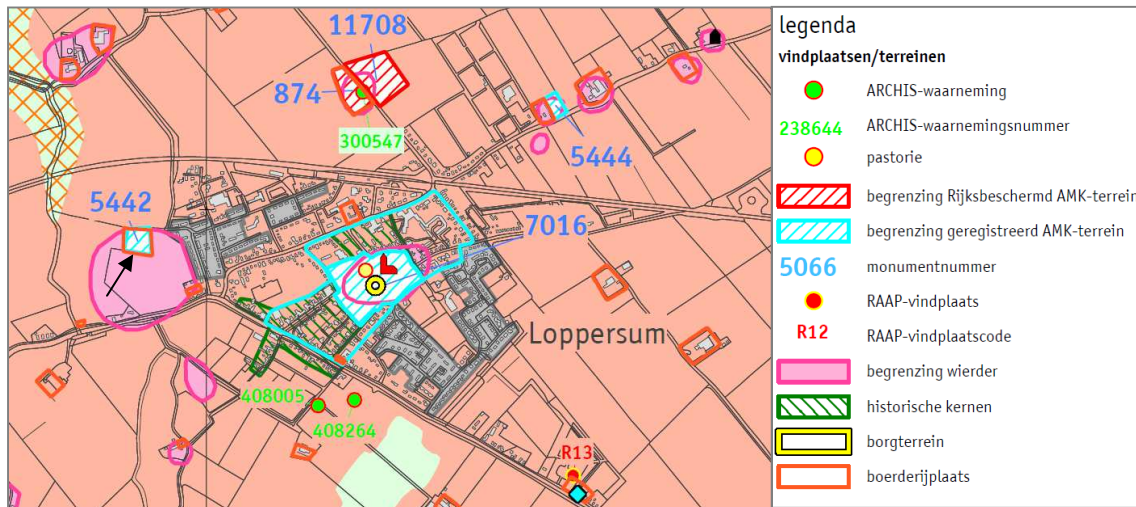
Archeologische en historische informatie

Het plangebied ligt op de wierde Sjuxum die uit de vroege middeleeuwen dateert. Volgens Miedema (cat. nr. 7En113; 1999/2000, 253) betreft het een grote onregelmatig ronde wierde. Het reliëf werd omgeven door een ringsloot en een weg langs de zuid-, oost- en noordflank, respectievelijk de wegen naar Stedum en Westereynden. Met uitzondering van het boerenerf in de noordelijke flank is de wierde geheel afgegraven. Het oude verkavelingspatroon is niet meer aanwezig en de oude bebouwing op de oostflank is verdwenen. In de wierde zijn onder meer vroeg- en laatmiddeleeuwse kogelpotscherven, Karolingisch import aardewerk waaronder Badorfaardewerk, Pingsdorfaardewerk, spinklossen, laatmiddeleeuws geglazuurd aardewerk en stenen kogels aangetroffen (Miedema, 1999/2000, 253).

Het plangebied is geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart (AMK-terrein 5442; zie bijlage *Kaart archeologie*). De AMK-terreinen in de omgeving van het plangebied betreffen een wierde uit de late ijzertijd (AMK-terrein 11708), de dorpswierde Loppersum (AMK-terrein 7016) en twee huiswierden uit de late middeleeuwen (AMK-terrein 5444 en AMK-terrein 5605). Verder ten noorden van Loppersum ligt nog een drietal huiswierden waarvan twee uit de late middeleeuwen dateren (AMK-terrein 5443 en AMK-terrein 11742) en één uit de vroege middeleeuwen (AMK-terrein 5430).

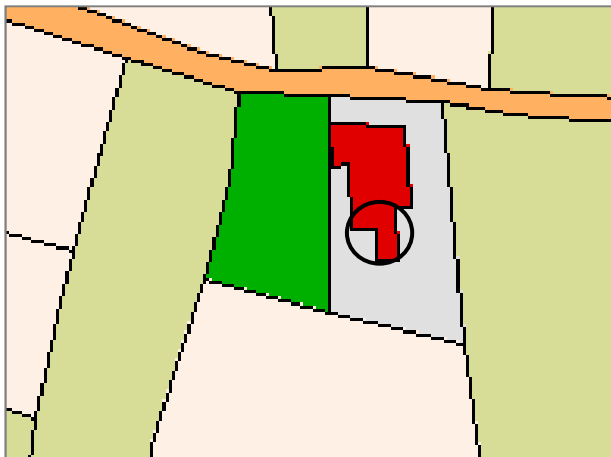
Op de Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart van de gemeente Loppersum (RAAP, 2008) is weergegeven dat het plangebied binnen een AMK-terrein en boerderijplaats valt en dat het plangebied op een wierde ligt (zie figuur 3).

Figuur 3: Uitsnede uit de Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart van de gemeente Loppersum (RAAP, 2008). De ligging van het plangebied Sjuxumerweg 54 te Loppersum is globaal aangegeven met een zwarte pijl.

De boerderij heet 'De Wierde', hoewel de eigenlijke naam Hijbelsmaheerd was. Op de Kadastrale Minuut uit 1826 (gemeente Loppersum, blad E2; bron HisGis) is het plangebied als boerderij met erf en boomgaard weergegeven (zie figuur 4). De boerenbehuizing, de Vriesche schuur en meerdere *grasen* land zijn in 1823 gekocht door Siewert Huizinga en Reintje Tonnis Dijkema voor f 15.080,- (Brongers en Koops, 1981, 223-225). Delen van de huidige schuur en woning stammen uit 1764 (BAG). Het voorhuis heeft zijn huidige vorm gekregen in 1885. Na een uitbreiding is toen de huidige gevel opgetrokken.

In het midden van de 19de eeuw is de situatie in het plangebied nog vergelijkbaar met die op de kadastrale minuut, zo blijkt uit de Topografisch Militaire Kaart van 1864 (HisGis). Op de Bonnekaart uit 1925 (zie figuur 5; bron Kademo) is te zien dat het erf van de boerderij aan de oost-, zuid- en westzijde is omgracht. Op een recente topografische kaart is te zien dat de gracht aan de westzijde van het erf is gedempt. Verder is in 2016, in de noordwestelijke hoek van het erf, een schuur gebouwd.

Figuur 4: Sjuxumerweg 54 en omgeving in 1826 (Kadastrale minuut gemeente Loppersum, sectie E2). Het plangebied is globaal (zwart) omljnd.

Figuur 5: Sjuxumerweg 54 en omgeving in 1925. Het plangebied is globaal (rood) omljnd.

Overweging en advies

Het plangebied ligt op de grotendeels afgegraven wierde Sjuxum (AMK-terrein 5442), net ten westen van Loppersum. Zoals op de fysisch geografische kaart is te zien, is dit het laatste deel van de wierde dat nog intact is. De wierde dateert uit de vroege middeleeuwen en ligt in het voormalige kwelderlandschap van de streek Fivelingo. De bovengrond in het plangebied zal gedeeltelijk zijn verstoord door de bouw en sloop van eerdere woningen. Onder de verstoorde laag zullen intacte wierdelagen aanwezig zijn. Naast de locatie van de voormalige bebouwing kunnen intacte archeologische resten al direct onder de bouwvoor voorkomen.

Derhalve adviseert Libau om de graafwerkzaamheden op de locatie Sjuxumerweg 54 te Loppersum onder archeologische begeleiding te laten plaatsvinden. Voor het uitvoeren van een archeologische begeleiding is een door het bevoegd gezag goedgekeurd Programma van Eisen benodigd.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Bodemkaart;
- Hoogtekaart;
- Kaart archeologie.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

Archeologische verwachtingskaart en beleidskaart, Regio Noord-Groningen. Beek, J.L. & P.C. Vos, 2008. *Regio Noord Groningen, Gemeenten De Marne, Winsum, Bedum, Ten Boer, Loppersum, Eemsmond, Appingedam en Delfzijl. Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart*. RAAP-rapport 1732, eindversie 3 september 2008. RAAP Archeologisch Adviesbureau en Deltares.

Archis, archeologisch informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

BAG Viewer, Basisregistraties Adressen en Gebouwen (www.bagviewer.kadaster.nl).

Brongers, G.A. en W. Koops (red.), 1981. Bijdragen tot de kennis van de gemeente Loppersum. Groningen, Gron. Mij van Landbouw.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

Miedema, M., 1999/2000. West-Fivelingo, 600 vC – 1900 nC. Archeologische kartering en beschrijving van 2500 jaar bewoning in Midden-Groningen. *Palaeohistoria* 41/42, pp. 237-445.

Noordelijk Archeologisch depot te Nuis (www.nadnuis.nl). De collectie is online te raadplegen.

HisGIS, Historisch geografisch informatiesysteem (www.hisgis.nl).

KadViewer (kadviewer.kademo.nl).

Luchtfoto's Google Maps (maps.google.com) en Bing Maps (www.bing.com/maps).

Schroor, M. 1996. *De Atlas der Provinciëlanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M. 1997. *De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000*. Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeberg et al.).

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin; militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers/Drentse Historische Vereniging, Groningen/Veendam.

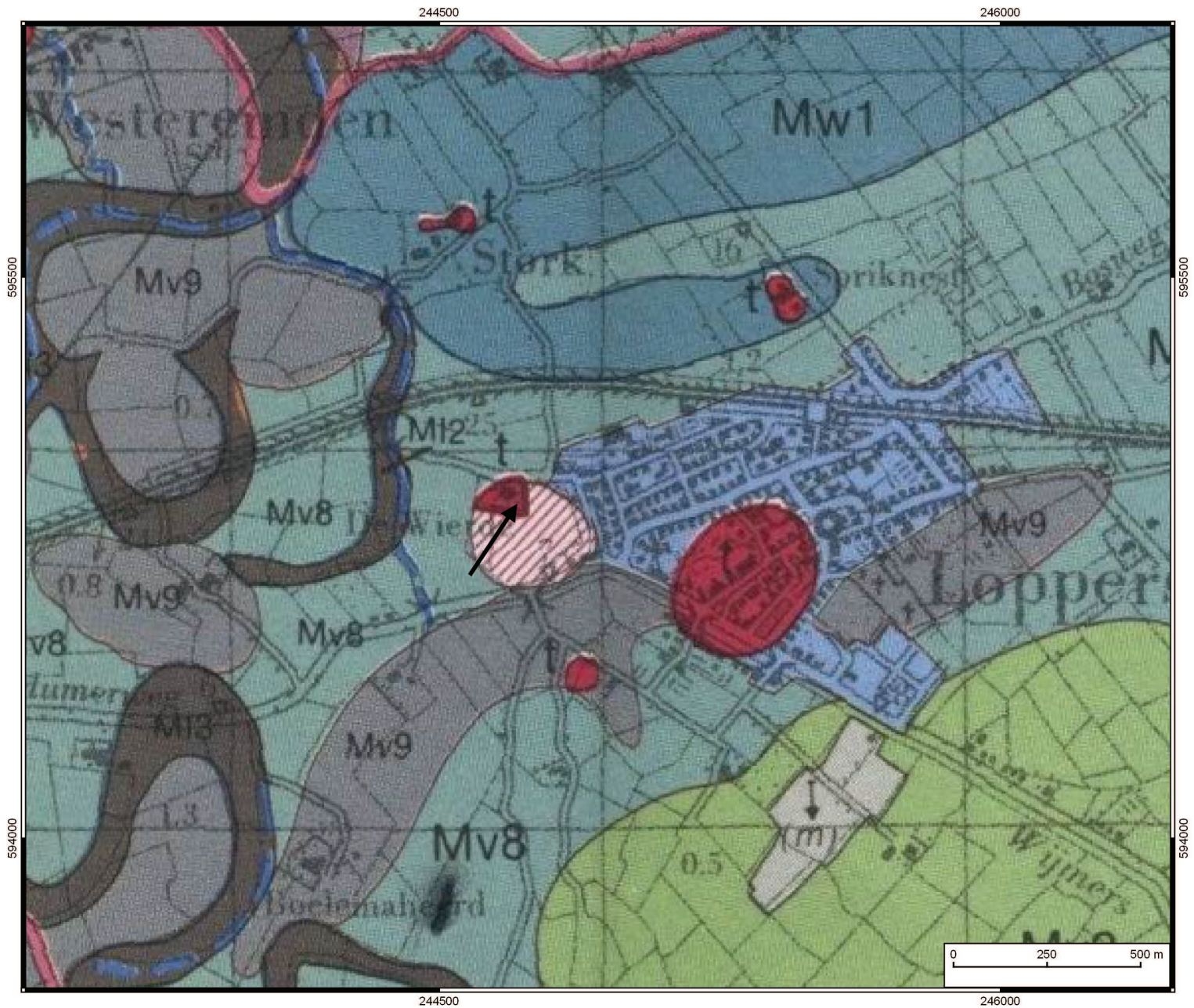
Archeologische periodes

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

Fysisch geografische kaart

Plangebied Sjuumerweg 54 te Loppersum

Legenda

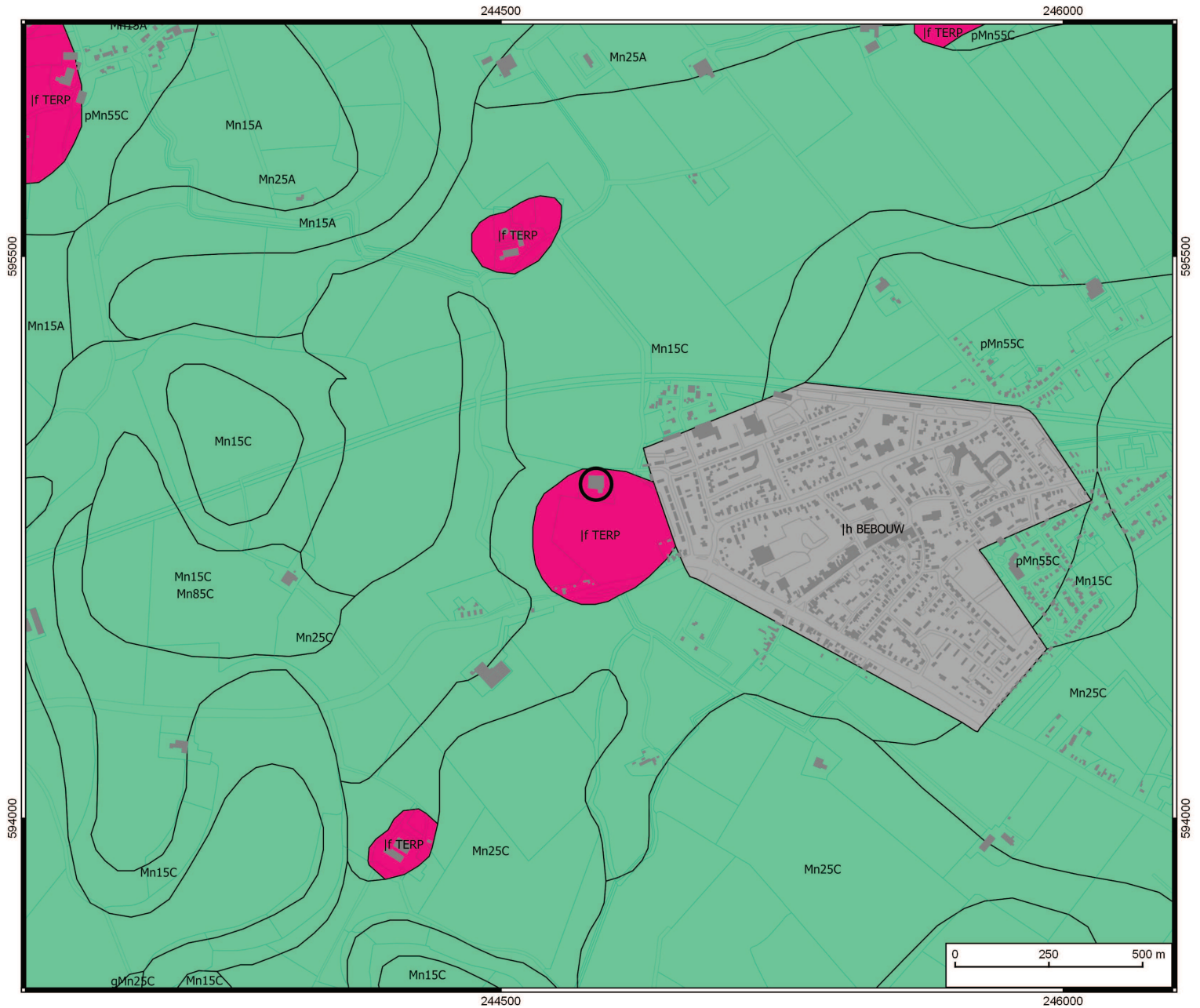
- Bebouwde kom
- Dijk
- Afgraving/ophoging/vergraving
- MI2 - Afgesneden meandergeul
- MI3 - Meandergeul
- Mv2 - Vlakke getij-afzettingen
- Mv8 - Kwelderflank
- Mv9 - Kwelder/oeverwalachtige vlakte
- Mw1 - Kwelderwal
- Water

Bodemkaart

Plangebied Sjuxumerweg 54 te Loppersum

Legenda

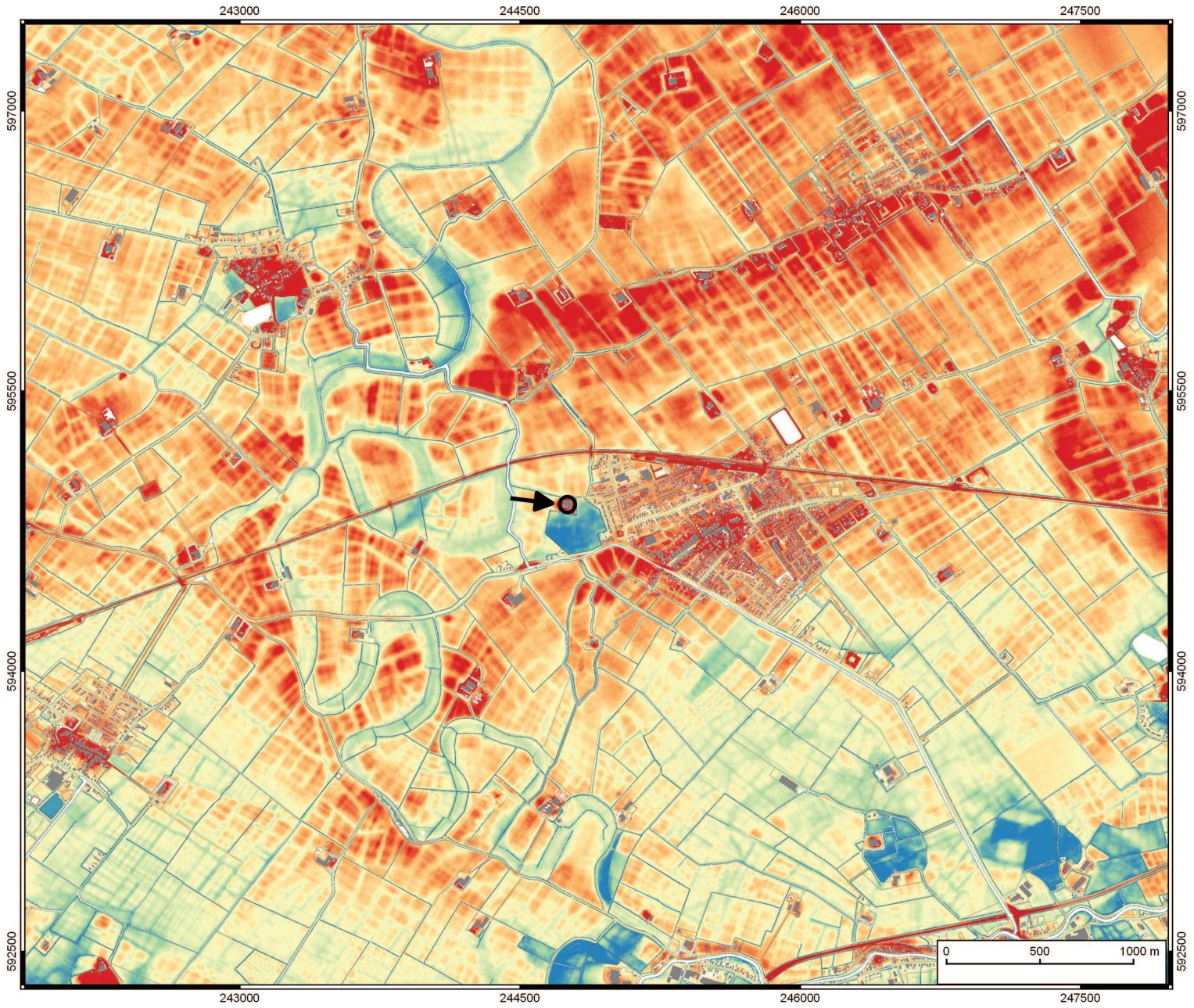
- Plangebied Sjuxumerweg 54 te Loppersum
- If TERP
- lh BEBOUW
- gMn25C: Knippige poldervaaggronden; zware zavel profielverloop 5
- gMn85C: Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 5
- Mn15A: Kalkrijke poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5
- Mn15C: Kalkarme poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5
- Mn25A: Kalkrijke poldervaaggronden; zware zavel, profielverloop 5
- Mn25C: Kalkarme poldervaaggronden; zware zavel, profielverloop 5
- Mn85C: Kalkarme poldervaaggronden; klei, profielverloop 5
- pMn55C: Kalkarme leek-/woudeerdgronden; klei, profielverloop 5

Hoogtekaart

Plangebied Sjuumerweg 54 te Loppersum

Legenda

 Plangebied Sjuumerweg 54 te Loppersum

NAP hoogte in meters

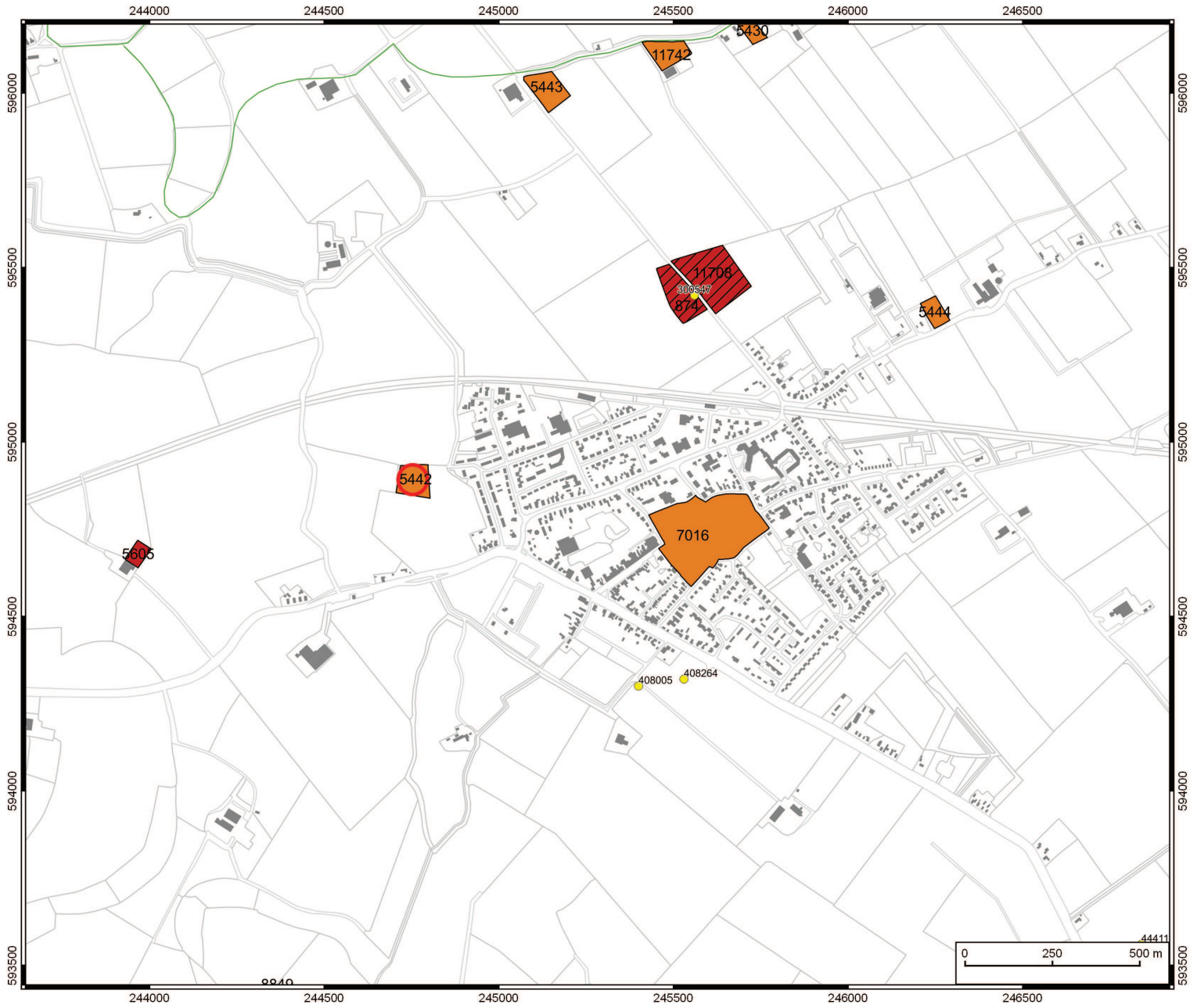
- -0.7
- -0.3
- 0.2
- 0.6
- 1.0

Kaart archeologie

Sjuxumerweg 54 te Loppersum

Legenda

- Plangebied Sjuxumerweg 54 te Loppersum
- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd
- Archeologische vondstmeldingen
- Archeologische waarnemingen
- Landschappelijk Waardevolle Dijk

